

škodljivo za mlade, šibke kosti? Take so večidel naše starejši sole, in dokler boljših ne bomo imeli, ne moremo reči, da so zdrave in primerne za mladino.

(Dalje sledi.)

Obrazi iz odgoilne povestnice pri paganih.

Sokrat.

O življenji in delovanji tega slavnega moža le malo vemo. On sam ni ničesar pisal, ne sisteme osnoval. Kar je pisal o njem učenec Ksenofon, je menda naj bolj zanesljivo. Govorili bomo tukaj naj poprej o njegovem življenji, potem o njegovem dušnem delovanji.

Sokrat je bil rojen v Atenah leta 469. in je umrl l. 400. pred Kristusom. Njegov oče Sofroniskus je bil podobar v Atenah, in njegova mati Fenareta babica. Ker starši niso bili premožni, ga tudi niso posebno podučevali; mladeneč se je tudi učil očetove umetnosti; še dolgo po njegovi smerti so kazali tri podobe njegovih rok. Kakošen okus je imel in kako je nraven bil, nam priča, da je te podobe lahko oblečene naredil, kar ni bilo ta čas v navadi. Serce pa ga je vleklo k premišljevanju. Imel je tudi priliko slišati modrijane svojega časa. Vname se v njem goreča želja do učenosti in znanosti. Da bi spoznal natoro stvari, postane matematikar, naravoslovec in zvezdogled. Zastonj pa išče stalnosti v teh rečeh. Vendar se mu je treba zdelo za pokoj in mir serca. Kako se je zamogel zamakniti v reči premišljevanja vredne, nam pové njegov učenec Plato, da je včasih celi dan premišljeval pozabivši vse telesne potrebe. Spoznal je poslednjič, da se poslednji vir vsega spoznanja ne more izduhtati, da je vsaka stopinja na tej brezkončni stezi zamuda časa, in da nima djanske koristi za življenje. Besede, ktere je v delfiškem tempelnu vidil, zapisane: „Spoznaj samega sebe“ so mu bile podlaga vsakršne koristne in potrebne modrosti. Djanska modrost je bila tedaj njemu čez vse. Njegovo prizadevanje je tedaj bilo spraviti na dan takošne resnice, po kterih bi spoznal človek, čemu da je vstvarjen. Modrosti in nrave Sokrat ni ločil, ker je terdil, da tisti, kdor dobro in lepo spozná, tudi to spolnuje. Poglavitne resnice so pa bile: „Večna modrost prevlada ves svet; ne vidimo je sicer, vidimo pa njene čudeže. Po svetih pa manjših bitjih, ljudje jim pravijo bogovi, vlada nad ljudmi.

Govori po postavah, ktere so v človeške serca vtisnjene. Božanstvo moramo častiti tako, da spolnujemo njegove zapovedi. Človekova duša je neumerjoča. Zmernost ali gospodovanje samega sebe, pravičnost, katerim se prišteva pokorsčina do postav, hvaležnost in ljubezen do sovražnikov in hrabrost — so pglavitne čednosti“.

Sokrat se je sam najprej v vseh dolžnostih in čednostih vadil, preden je druge začel učiti, tako da je bil on sam živ zgled. Bil je ljubeznjiv, krotek, pohleven, dober prijatelj prijatlom, odjenljiv in prizanesljiv. Dušnega miru mu ni kalilo tudi naj večje razžaljenje, kar je toliko lepše od njega, ker je bil po naturi hud in togoten, in si je čednost le pridobil s premagovanjem samega sebe. Prosil je svoje prijatle, da naj ga precej opominjajo, kedar bodo zapazili, da se raztogotuje? Njegova žena mu je dala dovolj prilike vaditi se v poterpežljivosti, ker bila je, kakor pravijo, čemerna in togotna.

Njegovi ubožni starši so ga privadili zmernega življenja, in tega se je deržal ves čas svojega življenja. Lahko bi bil vžival zložno življenje samo da prejme to, kar mu ponujajo prijatli, pa tega ni hotel. Celo leto je nosil eno oblačilo, telesu ni več privosčil od tega, kar je bilo neogibljivo potrebno. Žejo in lakoto, vročino in mraz je prestajal; ni mu to škodovalo. Bolan ni bil nikoli; še tista strašna kuga o začetku peloponeške vojske se ga ni prijela. Rekel je, da se božanstvu naj bolje bliža tisti, kateri naj manj potrebuje.

Sokrat je bil pa tudi dober deržavljan. Nihče mu ni mogel krivice očitati. Vse postave je na tanko spolnoval, prednike vbogal, če so se zlagale njih povelja s postavo, sicer se je pa nepremakljivo zoperstavljal. Svobodno je grajal tačasno trinoško vlado v Atenah; mladost je podučeval, dasiravno so mu prepovedali, ni vbogal trinogov, ko so mu rekli nedolžnega človeka iz Salamin k smerti pripeljati, berž ko ne ga bi bili s smertjo kaznovali, ko bi ne bili odpodeni. Ni se branil dati svojega življenja za domovino; pri Potideji, kjer je Alkibiadu življenje otel, in pri Amfipolji, kjer je obvaroval Ksenofona, se je tako hrabro bojeval, da so ga Atenci imenovali enega naj hrabrejših vojakov. Sicer pa javnih služb ni iskal, in tudi ni hodil v ljudske zbiralisča. Vendar je toliko storil za domovino, kakor naj slavnejši deržavni možje.

Modroslovje se je v njegovem času preverglo v golo be-

sedovanje. Modrijani, ki so sami sebe imenovali modre (sophiste) — so iskali za vsako tudi naj bolj napčno reč dokazov; eden in tisti izrek so terdili, se zanj poganjali in pričkali; naj imenitniši in veljavniši resnice so jim bile negotove, dvomljive in naj večje neprilichnosti so jim bile verjetne. Druge so tako spraševali, da so smešno in sami sebi navskriž odgovarjali in jih motili z zvitimi dokazi; njih pa ni nihče mogel premagati. To se imenuje s tujo besedo dialektika. S tem so pa ti sophisti razdirali vse pravne in verske vezi, dvomili so nad resnico pri ljudeh in verovali, da je to spoznanje pri vsakem človeku drugačno; tedaj ni razločka med dobrim in hudim in resnica in čednost ste dvomljive reči. Tem modrijanom je Sokrat oestro na pete stopal, in svoje naj boljše moči je v to obračal, da je njih napuh krotil. Pred vsem je mladost podučeval tako, da se je prosto z njimi pogovarjal in prijazno z njimi občeval.

Vsi njegovi ucenci pripovedujejo od njega, da je imel nekaj veličastnega in ponosnega na sebi, in da je imel posebno moč, s katero je mlade ljudi k sebi vabil; njegove besede so segale do serca, njegova bistrournost je bila nenavadna, besede je znal tako zabavljivo in muhasto staviti, da je razveseleval, zbujal in pohlevno sramotil. Nobeden sofist ga ni prekosil v besedovanji. Globoko je čutil, in kedar je govoril od Boga in od čednosti, se je tako navdušil, da ga njegovi merzlejši poslušavci in deloma zapeljani po sofistih niso mogli dohajati. Posebno je rad imel mladenčje lepe postave, ker je mislil, da v lepem telesu prebiva tudi lepa duša.

Mladenčje, ktere je hotel podučevati, si je sam poiskal, zato pa tudi za podučevanje ni jemal denarja, da ni bilo treba slehernega prejemanja. Tiste, za ktere ni maral, je znal tako živo sekati, da so ga kmali popustili. Imel je okoli sebe mladenčje visocega in nizkega stanu. Ksenofonta je spoznal v ozkih ulicah. Ustavil ga je, ter prašal, kje se moka kupuje. „Na tergu“, odgovori Ksenofon, „in kje pa olje?“ „Tudi tam“. „Kam pa se mora iti po modrost in čednost?“ Mladeneč ne vé, kaj bi odgovoril. Pojdi za menoj, ti bom povedal. In odsihmal sta bila naj boljša prijatla. Mladi Alkibiad je rekel, da ta je edini mož na svetu, pred katerim se sramuje svojega zadržanja in da se s silo mora odtergati od njega, če ne bi ne bilo mogoče proč priti, tako prijeten je njegov glas.

Sokratovo modroslovje in nauk se je razločeval od drugih, da je bil splošen. Poprej so izrejevali slehernega le na korist svojega časa, svojega mesta in svoje deržave; Sokrat pa je zahteval splošno človeško izobraženje brez ozira na stan in deržavo. Čednosti naj človek nikar ne ljubi samo zavoljo vnanje koristi, ampak zavoljo nje same in zavoljo notranje blaženosti. Če rečemo, da je Sokrat modrost iz nebes prinesel, se sme tudi reči, da jo je do nebes povzdignil; pri njem ni bila modrost navezana na zemeljske razmere, ampak odločena je bila za vse stanove. Sam od sebe je rekel, da ni moder in da nima ničesar pokazati. Vsi tisti, kateri z mano občujejo, so bili od prvega zelo nevedni, pri meni so se pa veliko veliko naučili, kakor se njim in tudi drugim zdi. In toliko je gotovo, da se od mene ničesar niso naučili, da so pa sami iz sebe veliko lepega iznajdli in obdržali. Bog pa jaz sva jim pri tem pomagala. Mislil je, da ga je Bog poklical v podučevanje mladine; o odgojevanji se je naj raji pogovarjal, in moder človek nima imenitnejše skerbí na svetu, kakor da odgaja svojega sina.

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXII.

U. Barva, barvati. — Ker se mi je barva zdela nemška, torej sem se jako vzradoval, ko sem bral v Murkovem slovarji boja, bojar, bojariti m. farba, farbar, in barva mu je le veslarska klop (die Ruderbank).

T. Jaka radost — kratka radost. Miklosič pravi, da je beseda boja celo turška, in serbski Vuk ravno tako: boja color, bojiti, bojadisati tingere i. t. d. Murko pa naj te veseli, ker str. 779 po Vodniku piše: Barva „je slovenska beseda in poméni barjeno mast al mažo, ktera je kuhana al žgana“ (der Satz, Bodensatz, das Sediment).

U. Ali je to res?

T. Po Vodnikovi domači razlagi je torej domača, čisto slovenska. Sicer jezičniki sami ne vedó, in eni jo izpeljujejo a) iz lat. varius (bunt, mannigfarbig; verschieden, mannigfaltig), varietas (picturae), eni pa b) iz nem. wahren, sehen.

U. Pa je res slovenska naj bolja!